

Adroddiad Monitro Blynyddol Safonau Iaith Gymraeg Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy 2017 - 2018

Paratowyd yn unol â gofynion

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Ebrill 2018

1.0 CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy wedi mabwysiadu'r egwyddor, wrth gynnal busnes cyhoeddus a gweinyddu cyfiawnder yng Nghymru, na fydd yn trin yr iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- 1.2 Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn sefydlu fframwaith cyfreithiol i osod dyletswydd ar y Cyngor, ymhlith sefydliadau eraill, i gydymffurfio â Safonau yn ymwneud â'r iaith Gymraeg. Mae'r Cyngor wedi cael 167 o Safonau i gydymffurfio â nhw yn y meysydd a ganlyn:
  - Cyflenwi Gwasanaethau
  - Gweithredu
  - Llunio Polisi
  - Hybu
  - Cadw Cofnodion
- 1.3 Mae'r dyletswyddau sy'n deillio o'r Safonau yn golygu na ddylai'r Cyngor drin yr iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg, ynghyd â hybu a hwyluso'r defnydd o'r iaith Gymraeg (gan ei gwneud yn haws i bobl ddefnyddio eu sgiliau iaith Gymraeg mewn bywyd bob dydd).
- 1.4 Pwrpas y Safonau yw:
  - rhoi mwy o eglurder i sefydliadau ar eu dyletswyddau am yr iaith Gymraeg
  - rhoi mwy o eglurder i siaradwyr Cymraeg am y gwasanaethau y medrant ddisgwyl eu cael yn Gymraeg
  - sicrhau mwy o gysondeb o wasanaethau Cymraeg a gwella eu hansawdd.
- 1.5 Mae Safonau'r Gymraeg yn disodli Cynllun Iaith Gymraeg y Cyngor a gymeradwywyd gyntaf gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg ar 23 Gorffennaf 1997, ac a ddiwygiwyd ar 14 Mai 2004 ac yna ar 23 Ebrill 2009.
- 1.6 Er bod y Cyngor eisoes yn cydymffurfio â mwyafrif y Safonau Iaith Gymraeg fel rhan o'u Cynllun Iaith Gymraeg cynt, mae'r Safonau wedi darparu cyfle i atgyfnerthu'r gofynion i sicrhau cydymffurfiaeth.
- 1.7 Mae'r adroddiad hwn ar gael i'r cyhoedd yn swyddfeydd cyhoeddus y Cyngor ac ar ei wefan gyhoeddus. Mae'r adroddiad hefyd yn cael ei gylchredeg i'r gwasanaethau unigol i gyd drwy gyfrwng swyddogion cyswllt y Gymraeg ac yn ogystal â hyn, cyhoeddir gwybodaeth am yr adroddiad monitro cyffredinol ynghyd â'r argymhellion ar y fewnwyd a'i ddsbarthu drwy gyfrwng negeseuon ar y system negeseuon mewnol, yn y Brîff Tîm ac yn y Newyddlen Staff. Bydd dolen gyswllt i'r ddogfen hon yn cael ei rhannu gyda staff derbynfydd y Cyngor a byddwn yn rhoi gwybod wrth drigolion Conwy amdano.
- 1.8 Mae'r adroddiad monitro hwn yn adlewyrchu'r cynnydd a wnaed yn erbyn camau gweithredu yn deillio o'r Safonau Iaith Gymraeg. Casglwyd y wybodaeth sy'n cael ei chynnwys yn yr adroddiad hwn o ganlyniad i'r monitro parhaus y mae'r Cyngor yn ei gynnal ar ei Wasanaethau.

2.0 CYNNYDD SYLWEDDOL

2.1 Mae sawl ymgyrch wedi golygu fod cynnydd yn nifer y cyfleoedd sydd ar gael i staff ddefnyddio eu sgiliau iaith Gymraeg a'i gwneud hi'n haws i bobl ddefnyddio eu sgiliau iaith Gymraeg mewn bywyd bob dydd. Dyma grynodedb ohonynt:

- 2.1.1 **Cyfieithu** - Mae'r Gwasanaeth Cyfieithu yn mynd o nerth i nerth. Yn ogystal â chyfieithu oddeutu 4.5 miliwn o eiriau'r flwyddyn i Gyngor Conwy, rydym bellach yn darparu gwasanaeth cyfieithu i Gyngor Sir Ddinbych, Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam, Cyngor Sir y Fflint, Cartrefi Conwy a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae hyn yn golygu ein bod yn cael oddeutu 200 o geisiadau bob dydd. Yn sgil darparu gwasanaeth cyfieithu drwy gytundeb newydd gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru eleni, mae'r gwasanaeth bellach wedi tyfu i gyflogi 28 aelod o staff.
- 2.1.2 **Casglu Sgiliau iaith Gymraeg Staff y Cyngor** - Bellach, mae pob aelod o staff (cyfanswm o 1,813) wedi llenwi manylion am eu sgiliau iaith Gymraeg drwy ddefnyddio'r teclyn ar y fewnwyd. Mae'r diolch am hynny yn bennaf i Gymhorthydd y Gwasanaeth Iaith sydd wedi gweithio'n ddiflino i wneud yn siŵr bod staff y Cyngor yn llenwi eu gwybodaeth, yn enwedig y rheiny nad ydynt â mynediad i fewnwyd Conwy. Mae'r wybodaeth a gesglir hefyd ar gael wrth chwilio am aelod o staff ar y fewnwyd er mwyn medru adnabod siaradwyr Cymraeg wrth gysylltu â staff eraill yn y Cyngor. Mae'r wybodaeth bellach ar gael fesul gwasanaeth ac isadran o fewn gwasanaethau hefyd, ac mae'r wybodaeth honno wedi'i hanfon at Benaethiaid Gwasanaeth i gyd. Bellach, mae modd defnyddio'r system i dracio gweithwyr newydd gyda'r Cyngor i gael cofnod o'u sgiliau iaith yn llawer cynt nac o'r blaen.
- 2.1.3 **Mewnwyd newydd** - Cyhoeddodd y Cyngor fewnwyd newydd ddechrau mis Medi 2017. Bu'r Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu yn gweithio'n agos iawn gyda Thîm y We i ddatblygu'r fewnwyd newydd, ac felly, medrwn ddweud i sicrwydd bod pob tudalen a chyfleuster sydd arni ar gael yn Gymraeg ac yn Saesneg. Bellach, mae'n rhaid i bob tudalen newydd gael ei gwirio gan y Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu cyn cael ei chyhoeddi felly mae hwn yn ddatblygiad defnyddiol iawn.
- 2.1.4 **Gwersi Cymraeg** – mae 202 o staff a 4 Cynghorydd wedi dangos diddordeb mewn cael gwersi Cymraeg drwy gynllun gan Y Ganolfan Dysgu Cymraeg cenedlaethol o'r enw Cymraeg Gwaith. Bydd y gwersi yn cychwyn ym mis Medi. Cynllun am ddim yw hwn sy'n darparu gwersi Cymraeg ar-lein, gwersi dwys a gwersi wythnosol yn dibynnu ar anghenion y sefydliad. Mae'n galonogol iawn bod cymaint o staff wedi dangos diddordeb ynddo, ac rydym yn mawr obeithio y bydd yn llwyddiant.
- 2.1.5 **Ffurflen Rhaglen Gyflwyno ar gyfer Gweithwyr Newydd** – Lanswyd fersiwn newydd o'r ffurflen hon sy'n cynnwys gwybodaeth fwy diweddar am y Safonau. Drwyddi, medrwn wneud yn siŵr fod pawb sy'n cychwyn gweithio efo'r Cyngor yn cael gwybodaeth berthnasol i'w swyddi am weithio'n ddwyieithog gan ei bod bellach yn cynnwys gwybodaeth am y Polisiâu Iaith Gymraeg, sut i ateb y ffôn yn ddwyieithog, prosesau anfon gohebiaeth, llofnod e-bost dwyieithog, cynnwys brawddeg am ohebiaeth ar e-bost, llenwi gwybodaeth am sgiliau iaith Gymraeg ar y fewnwyd, cortyn gwddf siaradwyr Cymraeg rhugl/dysgwyr a Gwirydd Sillafu Cymraeg/Cysgliad ar y Cyfrifiadur. Mae'r ffurflen ar gael ar y fewnwyd i bob rheolwr ei defnyddio yn ystod wythnosau cyntaf gweithiwr newydd â'r Cyngor i'w gyflwyno i'r gwaith.
- 2.1.6 **Cwynion** – Ni chafwyd yr un gŵyn yn ymwneud â'r Gymraeg eleni.

3.0 ARGYMHELLION AR GYFER GWELLA / CYNNYDD PELLACH

3.1 Dyma'r meysydd yr ydym ni'n teimlo sydd angen canolbwyntion arnynt dros y flwyddyn nesaf:

- 3.1.1 **Strategaeth Hybu'r Gymraeg** - Rydym bellach yn gobeithio cyflwyno fersiwn newydd o'r Strategaeth yn ystod y misoedd nesaf. Ein dymuniad yw gweld yr iaith Gymraeg yn ffynnu ymhellach fyth yng Nghonwy, gan osod y sir yng nghanol strategaeth a nod Llywodraeth Cymru o greu neu sicrhau 1 miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 a chreu Conwy yn sir lle mae diwylliant Cymraeg a Chymreig yn hyfyw a bywiog ac lle mae'r iaith Gymraeg yn ffynnu ac yn datblygu. O'r herwydd, bydd y fersiwn ddrafft, newydd o'r Strategaeth yn llawer mwy uchelgeisiol, ac yn canolbwyntio ar feysydd gyda mwy o ganolbwynt, sydd, yn ein barn ni yn greiddiol i lwyddiant y Strategaeth. Y meysydd hynny fydd Y Gweithle, Yr Ysgol, Y Cartref, Y Gymuned, Ffactorau Allanol a Thwf y Gymraeg Gydol Oes. I wireddu'r gwaith, bydd angen arian i benodi Swyddog Iaith Gymraeg ychwanegol gan na fedr Rheolwr y Gwasanaethau Iaith a Chyfieithu ymgymryd â'r gwaith ychwanegol ar ben ei gwaith cyfredol. Bydd y fersiwn drafft o'r Strategaeth newydd yn cael ei chyflwyno i Aelodau yn ystod y misoedd nesaf lle bydd cyfle iddyn nhw ei thrafod, ei hystyried a dod i benderfyniad a ydynt yn dymuno ei chefnogi ai peidio.
- 3.1.2 **Sgiliau Iaith Gymraeg** – Rydym yn gobeithio y bydd hi'n bosibl i sgiliau iaith gael eu monitro bob chwe mis yng nghyfarfodydd Adolygu Perfformiad Gwasanaethau bob gwasanaeth unigol. Gobeithir y bydd hyn yn fodd arall o wneud yn siŵr bod Penaethiaid Gwasanaeth a Rheolwyr yn gwybod yn union beth yw gallu iaith Gymraeg gweithwyr yn eu gwasanaethau.
- 3.1.3 **Gwersi Cymraeg a Gloywi Iaith** – Byddwn yn monitro'r cyrsiau Cymraeg drwy Iaith Gwaith yn ystod 2018-19 yn ofalus iawn i wneud yn siŵr bod pawb yn elwa o'r cynlluniau. Bwriadwn hefyd drefnu cyrsiau Gloywi Iaith ar gyfer staff a Chynghorwyr sydd wedi mynegi diddordeb ynddynt.
- 3.1.4 **Siopwyr Cudd** – Bwriadwn barhau â'r ymarferion Siopwyr Cudd (ymweliadau, galwadau ffôn a negeseuon e-byst) yn ystod 2018-19 hefyd, ond o hyn ymlaen, rydym yn gobeithio y bydd canlyniadau'r ymarferion yn cael eu monitro bob chwe mis yng nghyfarfodydd Adolygu Perfformiad Gwasanaethau bob gwasanaeth unigol hefyd. Gobeithir y bydd hyn yn fodd arall o wneud yn siŵr bod Penaethiaid Gwasanaeth a Rheolwyr yn gwybod yn union beth yw canfyddiadau'r ymarferion Siopwyr Cudd ac unrhyw beth sydd angen ei wneud i wella'r agwedd honno o'r gwasanaeth.
- 3.1.5 **System Oriau Hyblyg yn Gymraeg** – Yn anffodus, mae hyn wedi cymryd llawer mwy o amser nag a ragwelwyd, oherwydd oedi gan y cwmni sy'n gyfrifol am VisionTime. Ond, gobeithir y bydd y cwmni yn medru cyflwyno'r fersiwn Gymraeg fyw ohono i'w ddefnyddio yn ystod y misoedd nesaf.
- 3.1.6 **Siaradwyr Cymraeg a benodwyd** - Eleni, gwelwyd cwmp sylweddol yn nifer y swyddi a recriwtiwyd iddynt lle penodwyd siaradwyr Cymraeg. Teimlir bod hyn yn rhannol oherwydd nad yw'r Safonau'n cynnwys y categori Cymraeg Manteisiol oedd yn arfer pontio'r bwlch rhwng Cymraeg Hanfodol a Chymraeg Dymunol cynt. Mae'r canran o siaradwyr Cymraeg rhugl a benodwyd wedi disgyn o 84% ddwy flynedd yn ôl i 48% eleni. Ein bwriad felly yw ailgyflwyno'r categori Cymraeg manteisiol gyda swyddi a hysbysebair yn y dyfodol, yn ogystal â chamau eraill.
- 3.1.7 **Sgiliau Iaith Gymraeg y Staff** – Gan ein bod bellach yn medru adrodd am wasanaethau unigol, rydym yn bwriadu gweithio'n agos â Phenaeithiaid Gwasanaeth i sicrhau bod ganddynt ddigon o siaradwyr Cymraeg yn eu timau a chryfhau eu darpariaeth.
- 3.1.8 **Annog siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfodydd** – yn ystod y flwyddyn nesaf, gobeithiwn fedru annog swyddogion a Chynghorwyr i siarad Cymraeg mewn cyfarfodydd hefyd, drwy amrywiol fentrau.

4.0. CADW COFNODION

- 4.1 **Cwynion** – Ni chafwyd yr un gŵyn yn ymwneud â'r Gymraeg yn ystod 2017-18. Mae hyn o'i gymharu â 4 cwyn y llynedd.
- 4.2 **Ymchwiliadau gan Gomisiynydd y Gymraeg** – Ni chafwyd unrhyw ymchwiliadau am Honiad o Fethu Cydymffurfio gan Gomisiynydd y Gymraeg eleni. Mae hyn o'i gymharu â 3 ymchwiliad y llynedd.

5.0 GWEITHLE DWYIEITHOG

- 5.1 **Ffurflen Rhaglen Gyflwyno ar gyfer Gweithwyr Newydd** – Lanswyd fersiwn newydd o'r ffurflen hon sy'n cynnwys gwybodaeth fwy diweddar am y Safonau. Drwyddi, medrwn wneud yn siŵr fod pawb sy'n cychwyn gweithio efo'r Cyngor yn cael gwybodaeth berthnasol i'w swyddi am weithio'n ddwyieithog gan ei bod bellach yn cynnwys gwybodaeth am y Polisiâu Iaith Gymraeg, sut i ateb y ffôn yn ddwyieithog, prosesau anfon gohebiaeth, llofnod e-bost dwyieithog, cynnwys brawddeg am ohebiaeth ar e-bost, llenwi gwybodaeth am sgiliau iaith Gymraeg ar y fewnrwyd, cortyn gwddf siaradwyr Cymraeg rhugl/dysgwyr a Gwirydd Sillafu Cymraeg/Cysgliad ar y Cyfrifiadur. Mae'r ffurflen ar gael ar y fewnrwyd i bob rheolwr ei defnyddio yn ystod wythnosau cyntaf gweithiwr newydd â'r Cyngor i'w gyflwyno i'r gwaith
- 5.2 **System Oriau Hyblyg yn Gymraeg** – Yn ystod y flwyddyn, bu'r Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu yn gweithio gyda swyddogion o'r Gwasanaeth Adnoddau Dynol i ddatblygu system oriau hyblyg drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae hyn wedi cymryd fwy o amser nag a ragwelwyd, ond, gobeithir y bydd y system ar gael yn y misoedd nesaf.
- 5.3 **Mewnrwyd ddwyieithog newydd** - Cyhoeddodd y Cyngor fewnrwyd ddwyieithog newydd ddechrau mis Medi 2017. Bu'r Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu yn gweithio'n agos iawn gyda Thîm y We i ddatblygu'r fewnrwyd newydd, ac felly, medrwn ddweud i sicrwydd bod pob tudalen a chyfleuster arni ar gael yn Gymraeg ac yn Saesneg. Bellach, mae'n rhaid i bob tudalen newydd gael ei gwirio gan y Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu cyn cael ei chyhoeddi felly mae hwn yn ddatblygiad defnyddiol iawn. Yn ystod y gwaith, diweddarwyd tudalennau'r Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu a'r tudalennau sy'n darparu gwasanaethau a deunydd cymorth i hybu'r Gymraeg ac i gynorthwyo ein staff i ddefnyddio'r Gymraeg.
- 5.4 **Cortynnau Gwddf Iaith Gwaith** - Mae'r galw am gortynnau gwddf iaith gwaith wedi cynyddu eto eleni, gyda mwyfwy o staff a'r cyhoedd yn gwneud cais amdanynt. Mae pob aelod o staff y Cyngor sy'n siarad Cymraeg yn rhugl yn gwisgo cortyn gwddf neu fathodyn iaith gwaith. Mae nifer fawr o staff wedi cysylltu yn ystod y flwyddyn yn dweud eu bod wedi dechrau llawer mwy o sgysiau yn Gymraeg oherwydd bod pob aelod o staff sy'n siarad Cymraeg yn eu gwisgo bellach, a hefyd llawer wedi sôn nad oeddent wedi sylweddoli bod aelodau staff penodol yn siarad Cymraeg cyn hynny, felly mae hyn yn sicr wedi bod yn ddefnyddiol iawn yn fewnol, yn ogystal â gyda'r cyhoedd. Mae hyn hefyd yn cael ei gynnwys fel rhan o'r rhestr wirio ar y Ffurflen Cyflwyno Gweithiwr Newydd.
- 5.5 **Cortynnau Gwddf Dysgwyr** – Mae'r Cortynnau Gwddf Dysgwyr yn parhau i fod yn boblogaidd iawn ac mae'r galw am gortynnau gwddf dysgwyr wedi cynyddu hefyd eleni. Cafwyd adborth gan rai dysgwyr Cymraeg dros y blynyddoedd diwethaf nad oeddent yn teimlo'n gyffyrddus yn gwisgo'r cortyn gwddf iaith gwaith oherwydd bod pobl yn ystyried bod hynny'n dynodi eu bod yn rhugl yn Gymraeg, felly cawsom gortynnau gwddf 'Dysgwr' ar eu cyfer, ac mae nifer fawr iawn o staff yn eu gwisgo bob dydd. Cafwyd adborth ychwanegol eleni yn nodi bod y cyhoedd a staff yn fwy amyneddgar gyda staff sy'n dysgu Cymraeg ac yn dymuno ymarfer eu sgiliau, a rhai wedi cychwyn darparu gwasanaeth yn Gymraeg wrth ymdrin â'r cyhoedd am y tro cyntaf oherwydd hyn.

5.6 **Teclyn Sgiliau Iaith a Negeseuon E-bost** – Bu'r teclyn hwn ar waith ers dros flwyddyn bellach, ac mae'n llwyddiannus iawn. Drwy gymorth y Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth, mae'r Teclyn Sgiliau Iaith wedi'i gysylltu â'r rhestr staff sydd â chyfrif e-bost. Felly, os ydi aelod o staff yn ysgrifennu neges e-bost at aelod arall o staff y Cyngor, a bod yr aelod hwnnw o staff yn siarad Cymraeg, bydd neges yn ymddangos uwchben ei enw ar y neges yn dweud:

“Rydw i'n siarad Cymraeg / I can speak Welsh”.

Cafwyd adborth cadarnhaol iawn eleni ynglŷn â hyn gan fod hyn o gymorth mawr i staff y Cyngor wrth gyfathrebu â staff eraill ac yn golygu ei bod hi'n haws o lawer gwybod beth yw sgiliau iaith y staff yr ydych yn cysylltu â nhw. Dros y flwyddyn ddiwethaf, nododd sawl aelod o staff wedi cysylltu i ddweud pa mor ddefnyddiol ydi'r teclyn hwn ac yn nodi eu bod wedi cychwyn llawer mwy o sgysiau dros e-bost yn Gymraeg ers dyfodiad y teclyn. Cafwyd adborth hefyd mewn sesiwn Cyflwyniad Corfforaethol gan staff newydd yn nodi eu bod wedi gwirioni â'r teclyn hwn ac yn nodi ei fod yn ddefnyddiol iawn yn enwedig gan nad ydynt yn nabod prin neb eto.

5.7 **Logo Iaith Gwaith ar waelod e-bost** - Mae staff sy'n medru'r Gymraeg yn cynnwys logo ar waelod eu llofnod e-bost i adael i gwsmeriaid a chydweithwyr wybod eu bod yn medru'r Gymraeg. Yn yr un modd, rydym wedi datblygu logo ar gyfer dysgwyr sy'n nodi 'Dw i'n dysgu Cymraeg'. Mae nifer fawr o ddysgwyr wedi cynnwys y logo hwn ar waelod eu llofnod e-bost.

5.8 **Prif dderbynfa** - Lleolir prif dderbynfa/switsfwrdd y Cyngor ym mhrif swyddfa'r Cyngor ym Modlondeb. Dynodwyd pob un o swyddi'r brif dderbynfa/switsfwrdd yn rhai Cymraeg hanfodol ac mae pob un o'r 7 aelod o staff (100%) sy'n gweithio yno yn ddwyieithog ac yn meddu ar sgiliau iaith Gymraeg lefel 4 neu uwch.

5.9 **Sgiliau iaith Gymraeg Staff y Cyngor**

5.9.1 Ers datblygu teclyn sy'n ymddangos ar gyfrifiaduron pawb sy'n medru casglu gwybodaeth am sgiliau ieithyddol y staff gyda'r Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth, bu cynnydd mawr yng nghywirdeb ystadegau sgiliau ieithyddol staff. Bellach, mae bob aelod o staff y Cyngor yn medru defnyddio'r teclyn hwn, ac rydym, gyda chymorth y Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth wedi casglu gwybodaeth am bob aelod o staff erbyn hyn, gan gynnwys y rhai nad ydynt â mynediad i'r fewnwyd. Ac eithrio ysgolion, a staff sy'n gweithio i awdurdodau eraill, mae'r awdurdod yn cyflogi 1,813 o staff parhaol. Dyma fanylion sgiliau iaith Gymraeg y 1,813 o staff sydd wedi llenwi gwybodaeth am eu sgiliau iaith Gymraeg:

Sgiliau iaith Gymraeg Staff y Cyngor:

Gwranddo / Siarad		
Lefel	Nifer y staff	%
Lefel 0	477	26
Lefel 1	429	23
Lefel 2	181	10
Lefel 3	191	11
Lefel 4	181	10
Lefel 5	354	20
CYFANSWM	1,813	

Darllen / Deall		
Lefel	Nifer y staff	%
Lefel 0	452	24
Lefel 1	403	22
Lefel 2	175	10
Lefel 3	229	13
Lefel 4	200	11
Lefel 5	354	20
CYFANSWM	1,813	

Ysgrifennu		
Lefel	Nifer y staff	%
Lefel 0	556	31
Lefel 1	334	18
Lefel 2	208	11
Lefel 3	235	13
Lefel 4	175	10
Lefel 5	305	17
CYFANSWM	1,813	

- 5.9.2. Mae staff y cyngor wedi defnyddio'r teclyn ar y fewnwyd i nodi eu sgiliau iaith Gymraeg gan ddefnyddio'r tabl a welir yn y Strategaeth Sgiliau Iaith. Uchod, mae sgiliau iaith pob aelod o staff sydd wedi ateb y cwestiynau ar y fewnwyd.
- 5.9.3 Gwelir bod 30% wedi nodi eu bod yn siaradwyr Cymraeg rhugl (Lefel 4 a 5). Mae hyn yn gyson â 31.5% o staff a nododd eu bod yn siaradwyr Cymraeg rhugl yn ystod 2016-17 a 27.4% a nododd eu bod yn siaradwyr Cymraeg rhugl yn ystod 2015-16.
- 5.9.4 Rydym wedi anfon manylion fesul gwasanaeth at bob Pennaeth Gwasanaeth ac mae modd gweld y dadansoddiad isod. Byddwn yn gweithio â hwy i gryfhau'r sefyllfa gyfredol.

Gwasanaeth	Cyfanswm Staff	Nifer y staff sy'n siarad Cymraeg yn rhugl (Lefelau 4 a 5)	Nifer y staff sy'n Dysgu Cymraeg (Lefelau 1, 2 a 3)	Nifer y staff sydd â dim gallu Cymraeg (Lefel 0)
Adnoddau Dynol	22	4 (18%)	11 (50%)	7 (32%)
Adran y Prif Weithredwr	6	1 (17%)	3 (50%)	2 (33%)
Addysg	94	51 (54%)	33 (35%)	10 (11%)
Amgylchedd, Ffyrdd a Chyfleusterau	222	54 (24%)	96 (43%)	72 (33%)
Archwilio Mewnol	14	2 (14%)	7 (50%)	5 (36%)
Gwasanaeth Ariannol Corfforaethol	38	7 (18%)	22 (58%)	9 (24%)
Gwasanaeth Datblygu Cymunedol	297	86 (29%)	144 (48%)	67 (23%)
Gwasanaeth Digwyddiadau Corfforaethol, Cyfathrebu, Cwsmeriaid a Marchnata	23	13 (56%)	5 (22%)	5 (22%)
Gwasanaethau Cymdeithasol – Oedolion	496	146 (29%)	213 (43%)	137 (28%)
Gwasanaethau Cymdeithasol – Plant	113	37 (33%)	70 (62%)	6 (5%)
Refeniw a Budd-daliadau	90	26 (29%)	36 (40%)	28 (31%)
Rheoleiddio a Thai	141	23 (16%)	49 (35%)	69 (49%)
Rheoli Stadau ac Asedau	10	2 (20%)	7 (70%)	1 (10%)
Technoleg Gwybodaeth a Thrawsnewid Digidol	80	18 (23%)	42 (52%)	20 (25%)
Theatrau a'r Ganolfan Gynadledda	81	11 (13%)	42 (52%)	28 (35%)
Tîm Gwella a Datblygu Corfforaethol	13	1 (8%)	7 (53%)	5 (39%)
Y Gyfraith a Llywodraethu	73	53 (73%)	15 (21%)	5 (6%)
CYFANSWM	1,813	535 (30%)	802 (44%)	477 (26%)

5.10 **Recriwtio - Swyddi a hysbysebwyd yn ystod y flwyddyn** – Dyma fanylion am nifer/canran y swyddi a hysbysebwyd yn ystod y flwyddyn lle'r oedd y Gymraeg yn hanfodol neu'n ddymunol; a nifer/canran y swyddi ym mhob categori lle penodwyd siaradwyr Cymraeg. Teimlir bod colled nad yw'r Safonau'n cynnwys y categori Cymraeg Manteisiol oedd yn y canol rhwng Cymraeg Hanfodol a Chymraeg Dymunol. Mae hyn yn gam yn ôl o'r hyn oedd yn cael ei gynnwys yn ein Cynllun Iaith oherwydd yn y blynyddoedd cynt, gwelsom gynnydd yn nifer y staff oedd yn siarad Cymraeg yn cael eu penodi dan y categorïau Cymraeg Manteisiol a Chymraeg Dymunol. Dwy flynedd yn ôl, cafodd 84% o siaradwyr Cymraeg eu penodi i swyddi Cymraeg hanfodol, manteisiol a dymunol, disgynnodd hynny i 68.5% o staff a benodwyd (dan y categorïau Cymraeg Hanfodol a Dymunol a bennwyd gan y Safonau) oedd yn siarad Cymraeg yn rhugl yn 2016-17. Eleni fel y gwelir isod, mae'r ganran wedi disgyn eto i 48% o staff. Rydym yn bwriadu ailgyflwyno'r categori Cymraeg Manteisiol ar gyfer swyddi'r dyfodol.

DYNODIAD	NIFER A % FESUL CATEGORI IAITH	NIFER A % Y SWYDDI LLE PENODWYD SIARADWYR CYMRAEG
HANFODOL	28% - 105 swydd	O'r 92 swydd y recriwtiwyd iddynt, penodwyd siaradwyr Cymraeg (lefel 4 ac uwch) i 92 (100%) ohonynt. Hyd yn hyn, ni phenodwyd unrhyw un i 13 o'r swyddi hyn gan fod y broses recriwtio yn parhau.
DYMUNOL	72% - 264 swydd	O'r 243 swydd y recriwtiwyd iddynt, roedd 68 swyddog yn siarad Cymraeg yn rhugl (28%). Hyd yn hyn, ni phenodwyd unrhyw un i 21 o'r swyddi hyn gan fod y broses recriwtio yn parhau.
CYFANSWM YM MHOB DYNODIAD	369 swydd	Felly, o'r 335 swydd y recriwtiwyd iddynt, penodwyd cyfanswm o 160 o siaradwyr Cymraeg rhugl, sef canran o 48%.

5.11 **Hyfforddiant Cymraeg a Gyflawnwyd** – Gwelir isod fanylion am nifer y staff sydd wedi cael hyfforddiant yn Gymraeg i lefel o Gymhwyster penodol a nifer y staff sydd wedi cael hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith yn ystod 2017-18.

5.11.1 CYRSIAU YN Y GYMUNED

Dyddiad / Hyd y cwrs	Addas ar gyfer	Manylion	Cais	Cyfanswm wnaeth fynychu
Dechreuwyd 2017/18	Y rhai sy'n dymuno dysgu Cymraeg	Cwrs blwyddyn ar gyfer pobl sy'n dymuno dysgu Cymraeg	Dewis personol y staff	2
Canol WLPAN 2017/18				4
Pellach 2017/18				2
Pellach Drwy'r Post 2017/18				2
Uwch 2017/18				4
CYFANSWM Y NIFER WNAETH FYNYCHU'R CWRS				14

5.11.2 AMRYWIOL GYRSIAU A GYNIGWYD /GYNHALIWYD YN GYMRAEG

Cwrs a gynigwyd?	Sawl cwrs gafodd ei gynnig yn Gymraeg?	Cyfanswm wnaeth fynychu
Recriwtio Diogel i Reolwyr (Safon 128, (a) recriwtio a chyfweld)	1	Ni chafodd ei gynnal oherwydd nad oedd digon wedi cofrestru.
Rheoli'r Broses Gwerthuso Staff (Safon 128, (b) rheoli perfformiad)	1	Ni chafodd ei gynnal oherwydd nad oedd digon wedi cofrestru
Rheoli'r broses ddisgyblu (Safon 128, (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu)	1	Ni chafodd ei gynnal oherwydd nad oedd digon wedi cofrestru
Iechyd a Diogelwch Corfforaethol (Safon 128, (dd) iechyd a diogelwch)	1	Ni chafodd ei gynnal oherwydd nad oedd digon wedi cofrestru

5.11.3 SESIWN GYFLWYNO GORFFORAETHOL / YMWHYBYDDIAETH IAITH

Dyddiad / Hyd y cwrs	Addas ar gyfer	Manylion	Cais	Cyfanswm wnaeth fynychu
12/5/2017	Aelodau newydd o staff – (Dylai pob aelod o staff newydd fynychu sesiwn gyflwyno /gorfforaethol o fewn 6 mis o ddechrau gweithio efo'r cyngor.)	Caiff y swyddogion anerchiad gan yr Arweinydd drwy glip fideo yn Gymraeg ac anerchiad gan y Prif Weithredwr, gyda rhan o'r anerchiad yn Gymraeg. Mae'r Cyflwyniadau yn ystod y dydd yn cael eu cyflwyno yn Gymraeg, gan gynnwys cyflwyniad gan y Gwasanaeth Iaith Gymraeg a Chyfieithu am weithredu'r Safonau Iaith Gymraeg, y Cymorth a'r Gefnogaeth sydd ar gael, defnyddio'r Gymraeg yn feunol ac ymwybyddiaeth a hanes yr iaith (Staff o amrywiol wasanaethau Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy)	Gorfodol i bob aelod newydd o staff sy'n cychwyn gweithio gyda'r Cyngor	27
14/7/2017				29
29/9/2017				17
24/11/2017				22
2/2/2019				27
22/3/2019				19
CYFANSWM Y NIFER WNAETH FYNYCHU'R CWRS				141

5.11.3.1 Gwelir o'r ystadegau uchod bod 141 o aelodau staff wedi cael gwybodaeth ymwybyddiaeth iaith eleni.

5.11.4 Ymhellach at yr uchod, mae 202 o staff a 4 Cynghorydd wedi dangos diddordeb mewn cael gwersi Cymraeg drwy gynllun gan Y Ganolfan Dysgu Cymraeg cenedlaethol o'r enw Cymraeg Gwaith. Bydd y gwersi yn cychwyn ym mis Medi. Cynllun am ddim yw hwn sy'n darparu gwersi Cymraeg ar-lein, gwersi dwys a gwersi wythnosol yn dibynnu ar anghenion y sefydliad.

6.0 Camau Gweithredu i Gydymffurfio â'r Safonau

6.1 Rhestr o gamau gweithredu a gymerwyd i gydymffurfio â'r Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

- Rydym wedi darparu gohebiaeth i staff am ymateb i ohebiaeth, trefnu cyfarfodydd, ateb y ffôn, cyfryngau cymdeithasol, recriwtio, negeseuon e-bost, arwyddion a chyfathrebu mewnol.
- Rydym wedi sicrhau bod staff yn cynnig trosglwyddo galwad i siaradwr Cymraeg wrth gysylltu â'r Cyngor (os nad ydynt yn siaradwyr Cymraeg eu hunain).
- Rydym wedi darparu geiriad i staff i'w gynnwys mewn templedi llythyr, gan gynnig cyfle i drigolion ofyn am ohebiaeth yn Gymraeg yn y dyfodol.
- Rydym wedi hysbysu staff sy'n trefnu cyfarfodydd cyhoeddus y dylai pob gwahoddiad i'r cyfarfod fod yn ddwyieithog, y dylid trefnu cyfieithwyr ar y pryd ar gyfer cyfarfodydd cyhoeddus ac y dylai trefnwyr cyfarfodydd cyhoeddus atgoffa pobl ar ddechrau cyfarfodydd y gallant gyfrannu yn Gymraeg.
- Mae'r holl ddogfennau a gynhyrchir ar gyfer y cyhoedd yn ddwyieithog, gan gynnwys deunydd hyrwyddo a dogfennaeth arddangos.
- Mae'r rhyngwyneb, dewislenni a phob tudalen ar ein gwefan yn ddwyieithog.
- Mae'r holl arwyddion yn cael eu gwirio ar gyfer cydymffurfio â'r Safonau.
- Mae arwyddion wedi cael eu gosod mewn prif dderbynfeydd i ddatgan bod croeso i bobl gyfathrebu drwy gyfrwng y Gymraeg
- Mae pob hysbysiad a hysbyseb cyhoeddus yn ddwyieithog
- Mae pob ffurflen grant a dderbynnir yn Gymraeg yn cael ymateb yn Gymraeg ac mae unrhyw gyfweiliadau sydd eu hangen yn cael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg (gyda chymorth cyfieithydd ar y pryd os oes angen).

6.2 Rhestr o gamau gweithredu a gymerwyd i gydymffurfio â'r Safonau Gweithredu

- Rydym wedi cynhyrchu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol er mwyn hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r iaith ac mae'r ddogfen hon wedi cael ei chyhoeddi ar ein mewnwyd.
- Mae'r rhyngwyneb, dewislenni a phob tudalen ar ein mewnwyd yn ddwyieithog
- Rydym wedi cyflwyno proses AD lle gofynnir i'r holl staff a ydynt yn dymuno cael eu contract cyflogaeth yn Gymraeg.
- Rydym yn gofyn i bob aelod o staff a ydynt yn dymuno cael gohebiaeth ar bapur yn ymwneud â'u cyflogaeth ac sydd wedi'i gyfeirio atynt yn bersonol (yn Gymraeg).
- Rydym yn gofyn i bob aelod o staff a ydynt yn dymuno derbyn gohebiaeth ar bapur yn ymwneud â'u hanghenion neu ofynion hyfforddiant yn y Gymraeg.
- Rydym yn gofyn i bob aelod o staff a ydynt yn dymuno cael dogfennau sy'n amlinellu eu hamcanion perfformiad yn Gymraeg a byddwn yn darparu dogfennau yn Gymraeg os mai dyna yw eu dymuniad.
- Rydym yn gofyn i bob aelod o staff a ydynt yn dymuno cael dogfennau sy'n amlinellu eu cynllun gyrfa yn Gymraeg a byddwn yn darparu dogfennau yn Gymraeg os mai dyna yw eu dymuniad.
- Rydym yn gofyn i bob aelod o staff a ydynt yn dymuno derbyn ffurflenni sy'n cofnodi ac yn awdurdodi gwyliau blynyddol, absenoldeb o'r gwaith ac oriau gwaith hyblyg yn y Gymraeg.
- Mae'r staff yn gallu gwneud cwynion yn Gymraeg drwy'r drefn gwyno gorfforaethol ac mae staff yn gwybod am hyn.

- Mae Gweithdrefn Gwyno Corfforaethol y Cyngor eisoes yn nodi y gall staff wneud cwyn yn y Gymraeg ac mae ganddynt hawl i ymateb i gŵyn a wnaed amdanynt yn Gymraeg. Mae'r staff wedi cael gwybod am yr hawl honno.
- Bydd y staff yn cael cynnig cyfle i gynnal unrhyw gyfarfodydd ynglŷn â chwynion a wneir yn eu herbyn yn y Gymraeg (gyda neu heb ddefnyddio cyfieithydd).
- Bydd unrhyw gofnod o benderfyniad sy'n ymwneud â chwyn yn erbyn aelod o staff yn cael ei gyhoeddi yn Gymraeg (a bydd unrhyw gyfarfod dilynol yn cael ei gynnal yn Gymraeg).
- Mae ein polisïau Adnoddau Dynol yn datgan y gall staff ymateb yn Gymraeg i unrhyw honiadau a wneir yn eu herbyn.
- Mae meddalwedd cyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg wedi cael ei ddarparu i bob aelod o staff sy'n siarad neu'n dysgu Cymraeg a darperir rhyngwynebau Cymraeg ar gyfer meddalwedd (megis Microsoft Word) pan fo staff yn dymuno cael hynny.
- Mae testun ein hafan dudalen ar y fewnrwyd yn Gymraeg.
- Mae unrhyw dudalennau ar y fewnrwyd sydd â thudalennau cyfatebol yn Gymraeg yn cynnwys dolen gyswllt uniongyrchol i'r dudalen Gymraeg.
- Mae tudalennau ar y fewnrwyd sy'n darparu gwasanaethau a deunydd cefnogi i hyrwyddo'r iaith Gymraeg a chynorthwyo staff wrth ddefnyddio'r iaith Gymraeg.
- Mae'r rhyngwyneb a dewislenni ar y fewnrwyd yn Gymraeg.
- Mae'r Cyngor wedi cynnal asesiad o sgiliau iaith Gymraeg gweithwyr trwy hunanasesiad.
- Mae'r Cyngor yn hyrwyddo cyfleoedd yn ystod oriau gwaith i weithwyr gael cyrsiau Cymraeg sylfaenol.
- Mae'r Cyngor yn darparu cyfleoedd i staff sydd eisïau gwella eu hyfforddiant Cymraeg sylfaenol drwy gynnig hyfforddiant pellach.
- Mae'r Cyngor yn datblygu modiwl e-ddysgu, er mwyn codi ymwybyddiaeth staff o'r iaith Gymraeg.
- Darperir gwybodaeth i godi ymwybyddiaeth o'r iaith Gymraeg i bob aelod o staff newydd.
- Rydym wedi darparu geiriad i staff ddefnyddio ar eu llofnod e-bost, i hysbysu pobl a ydynt yn siaradwyr Cymraeg rhugl neu'n ddysgwyr.

6.3 Rhestr o gamau gweithredu a gymerwyd i gydymffurfio â'r Safonau Llundain Polisi

- Rydym wedi hysbysu rheolwyr i ystyried effeithiau unrhyw bolisi newydd (neu ddiwygiadau i'r polisi) ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg a sicrhau nad yw'r iaith Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- Pan fydd polisi newydd yn cael ei lunio, rydym yn sicrhau bod yr holl reolwyr yn gwybod am yr angen i ystyried effeithiau penderfyniadau polisi ar yr iaith Gymraeg. Bydd hyn yn cael ei wneud drwy gyflwyno adran ar adroddiadau ffurfiol y Cyngor a fydd yn dangos pa fath o ystyriaeth sydd wedi'i roi i'r iaith Gymraeg.
- Os caiff ymchwil ei gomisiynu a fwriedir i gynorthwyo gyda llunio polisïau, byddwn yn sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellir gwneud y penderfyniad polisi er mwyn sicrhau nad yw'n cael effaith negyddol ar yr iaith Gymraeg.
- Er mwyn sicrhau bod unrhyw ymgynghori ar bolisïau yn cynnig cyfle i bobl wneud sylwadau ar effeithiau unrhyw bolisïau newydd ar y defnydd o'r iaith Gymraeg, mae rheolwyr yn gwybod am yr angen hwnnw.